

הרב יהודה הלוי עמיהי

חובת בירור כאשר יש תעודת הכשר – תגובה

הרב הכותב מביא שאפילו כאשר יש ועד כשרות שבוחר 'משגיחים יראי שמים שאינם מתעצלים בעבודתם'¹, בכל אופן עדיין מוטלת החובה לברר אצל המשגיח על מהות האוכל ולא לסמוך על חזקה. וחזר על הדברים בסיכום, שלמרות שיש חותמת או תעודת כשרות על המאכל עדיין יש חובה לבדוק אצל המשגיח כיצד נעשה הדבר. ולפי הסבר זה החותמת מועילה רק כשאין אפשרות לברר, אבל אם אדם מכיר את המשגיח או את הרבנות חלה עליו חובה לבדוק את רמת הכשרות של כל מוצר ומוצר. ראיתו (באות ג) היא מלשון הר"ן (פסחים דף א ע"ב מדפי הרי"ף, ד"ה גרסינן):

גרסינן בגמ' (ד' ד ב) בעו מיניה מרב נחמן בר יצחק המשכיר בית לחבירו בי"ד חזקתו בדוק או אין חזקתו בדוק? למאי נפקא מיניה דליתיה להאי דנשייליה. כלומר דאי איתיה למשכיר קמן לא נפקא לן מיניה מידי דאפילו נימא דחזקתו בדוק כל היכא דאיתיה קמן שיילינן ליה דלא סמכינן אחזקה דכל היכא דאפשר לברורי מילתא מבררינן. ולפיכך כתב הרב אלפסי ז"ל בפרק קמא דחולין דלא סמכינן ארוב מצוין אצל שחיטה מומחין הן אלא היכא דאזיל ליה לעלמא וליתא קמן דנשייליה, אבל איתיה קמן לא סמכינן אחזקה ובדקינן ליה. הר"ן כותב שלמרות שבית חזקתו בדוק, בכל אופן כשיש אפשרות לברר יש חובה לברר אצל המשכיר האם בדק באור לי"ד ניסן. דברי הרי"ף והר"ן הובאו ב'שלחן ערוך' בהלכות פסח (סי' תלז סעי' ב) וזו לשונו:

השוכר בית מחבירו בי"ד ואינו יודע אם הוא בדוק, אם הוא בעיר שואלו אם בדקו; ואם אינו בעיר, חזקתו בדוק ומבטלו בלבו ודיו. וכן פסק ב'שלחן ערוך' בהלכות שחיטה (יו"ד סי' א סעי' א):

הכל שוחטין לכתחלה, אפילו נשים ועבדים וכל אדם, אפילו אין מכירין אותו שמוחזק לשחוט שלא יתעלף, וגם אין יודעין בו שהוא מומחה ויודע הלכות שחיטה, מותר ליתן לו לכתחלה לשחוט, ומותר לאכול משחיטתו, שרוב הרגילין לשחוט הם בחזקת מומחין ומוחזקין. במה דברים אמורים, כשאינו לפנינו, אז מותר לאכול משחיטתו וסומכים על החזקה. אבל אם הוא לפנינו, צריך לבדקו אם הוא מומחה ויודע הלכות שחיטה, אבל אין צריך לשאלו אם נתעלף.

1. לשון הרב דביר באות א.

מהלכות אלו למד הכותב שיש חובה לבדוק אצל המשגיח עצמו האם ההשגחה טובה או לא, והבדיקה צריכה להיעשות על ידי מי שבקיא בכשרות כדי שיוכל לשאול שאלות נכונות ולא לסמוך על המשגיח ובוודאי לא על הרבנות או ועד הכשרות.

1. מה צריך לבדוק

כאשר אנו מתבוננים בדברי ה'שלחן ערוך' אנו לומדים שאין צורך לשאול האם וכיצד בדק את הבית אלא מספיקה שאלה האם הבית בדוק או לא, וכאשר יאמר המשכיר 'בדקתי את הבית' אפשר לסמוך עליו, אם הוא ירא שמים. גם לעניין שחיטה כתב ה'שלחן ערוך' שיש לבדוק האם יודע הלכות שחיטה, ואין צורך לרגל אחריו כיצד עשה זאת אלא לדעת האם הוא יודע את ההלכות. אם כן בוודאי שאין צורך לחקור את השוחט או משכיר הבית כיצד עשה, אלא לבדוק האם הדבר נעשה.

2. כאשר יש משגיח מיוחד

הרמ"א בהלכות שחיטה הביא את דעת 'אור זרוע' שאין לסמוך על חזקה שהכול יודעים לשחוט אלא בדיעבד, אבל לכתחילה אסור לסמוך על חזקה שאדם יודע לשחוט. ועל כך כתב הרמ"א (יו"ד סי' א סעי' א):

ולכן נוהגין שאין אדם שוחט אלא א"כ נטל קבלה לפני חכם (אגור בשם הלכות א"י). ואין החכם נותן לו קבלה, עד שיידע בו שהוא יודע הלכות שחיטה ובקי ביד. ולכן נוהגין שכל הבאין לשחוט, סומכין עליהם לכתחלה. ולא בדקינן אותם לא בתחלה ולא בסוף, דכל המצויין אצל שחיטה כבר נטלו קבלה לפני חכם, (ד"ע). ובקצת מקומות נוהגין להחמיר עוד, דהמקבל נוטל כתב מן החכם, לראייה שנתן לו קבלה.

מדברי הרמ"א עולה בבירור שאם השוחט נבדק על ידי חכם (אפילו שלא מביא קבלה על כך שנבדק) אין בודקין אותו לא בתחילה ולא בסוף.² על כן אין לדמות את מציאות השוחט למקרה שיש השגחה על מוצר מסוים והרבנות או ועד הכשרות בדקו את המשגיחים, ובמקרה כזה אין צורך לבדוק את המשגיח עצמו. אמנם ועד הכשרות צריך לבדוק את השוחטים שלו, כמבואר ברמ"א, ועליהם לרענן את ההלכות שהשוחטים מתעסקים בהן, אבל אין זו חובה המוטלת על הציבור הכללי.

דין זה הוא גם לעניין בדיקת הבית בפסח. חובת שאלת המשכיר היא כשאין עדות על כך שהבית נבדק אלא חזקה, ולכן לכתחילה יש לשאול את המשכיר האם בדק או לא. אבל במקום שנתמנה אדם מיוחד על ידי ועד הכשרות או הרבנות המקומית לבדוק את הבית, והוא בקיא בהלכות אלו, אנו אומרים שחזקה ששליח עושה שליחותו והוא נאמן על כך ואין צורך לבדוקו שנית ושלישית. לכן אם אדם בא לבית מלון ב"ד ניסן ואמרו לו שכאן הכול נעשה כדין ויש אדם שבקיא בכך ובדק את הבודקים, אפשר לסמוך על עדותו ואין

2. אלא אם כן שכח תלמודו או חלה או שעבר זמן רב (ע"י דרכי תשובה, סי' א ס"ק סב).

צורך לשאול את בעל הבית האם בדק וכיצד בדק, מכיוון שיש כאן מי שנטל אחריות על המעשה.

סיכום

1. במקום שיש רבנות או ועד כשרות שמשגיחיהם נבחרו בקפידא והם יראי שמים יודעי הלכות ואינם עצלים - אין צורך לחזור ולבדוק את המשגיחים. אמנם אם נתעוררו ספקות אחרים בוודאי שראוי לבדוק אותם, אבל מעיקר הדין אין בודקים את מי שכבר נבדק.
2. אם הרבנות או ועד הכשרות אינם מקפידים כל כך וממנים משגיחים שאינם ראויים ואינם בקיאים, בוודאי שיש לבדוק את המשגיח עצמו האם הוא יודע הלכות והאם הוא מקפיד.
3. כמו כן יש לברר את נושא צורת הפסיקה של הרבנות או ועד הכשרות, כדי לדעת האם זה מתאים לכל אדם לפי מעמדו.

תגובה לתגובה / הרב יצחק דביר

מאחר שראיתי שדבריי עוררו תמיהה רבה אצל כמה מן הקוראים, חשבתי להבהיר מעט את נקודת המוצא:

אין ספק שבאופן סטטיסטי כאשר ישנו משגיח הממונה על כשרות המאכל – הסיכוי שהמאכל מכיל נבלות וטרפות נמוך, אך בשום אופן אי אפשר לומר שאין כלל אפשרות שהמאכל בעייתי. לדוגמה, כמה פעמים אנו שומעים על מערכות כשרות שהחליטו להוריד את ההשגחה מעל בית עסק או מוצר מסוים. בחלק גדול מן המקרים הללו הלקוחות שאכלו בבית העסק בימים האחרונים, או רכשו את המוצר לפני שהספיקו להוריד אותו מן המדפים, אכלו מוצרים בעייתיים מבחינה כשרותית. השאלה שבאתי לברר במאמר, היא בעצם האם התורה דורשת מאיתנו לחשוש לתקלות שכאלו ולוודא את תקינות המוצר בפועל, או שמא אפשר לסמוך על כך שבדרך כלל המוצר כשר. מתגובתם של רבים למאמר ניכר שפשוט להם מסברה שלא ייתכן שהתורה תדרוש לברר את הכשרות בכל פעם ושלא לסמוך על ההשגחה, אך כמדומה שההלכה הבאה המובאת בגמרא ונפסקה ב'שלחן ערוך' (יו"ד סי' שלא סעי' לד) מלמדת שיש לברר על כשרות המוצר:

האומר לשלוחו: צא ותרום לי, והלך לתרום, ואינו יודע אם תרום, ובא ומצא כרי תרום, אין חזקתו תרום; חוששין, שמא אחר תרום בלא רשות.

כלומר, אדם שביקש ממישהו להפריש תרומות ומעשרות מהפירות שלו. ולאחר מכן הבעלים בא אל הפירות ומצא שחסר מהם, ובצד הפירות עומדת שקית שעליה רשום 'תרומות ומעשרות' – אינו יכול לסמוך על כך שהשליח הוא זה שתרום, וצריך לחשוש שאדם אחר, שלא הייתה לו רשות לתרום מפירותיו, תרום מהם, וממילא התרומה אינה

עולה. מה ההסתברות הסטטיסטית שדבר כזה יקרה? אלא יש לנו ללמוד מכאן שככל שהנושא חשוב יותר, כך אנו מקפידים יותר לברר ולוודא שאכן הוא תקין. לגופה של תגובת הרב עמיחי:

- א. הקורא את המאמר יראה שמעולם לא נכתב בו לברר את יראת השמים של המשגיח, אלא את כשרותו של המאכל בפועל. ראייתו של הרב עמיחי מדברי הרמ"א שאין צורך לבדוק את ידיעתם של השוחטים אינה ראייה לנידוננו, משום ששם מדובר על בשר שידוע שהוא נשחט, והספק הוא רק האם השוחט יודע את כל ההלכות ולא שחט או דרס וכדומה, אך אין להוכיח מכאן לגבי מאכל המוגש לפנינו שאין אנו יודעים עליו דבר, כיצד ביטולו, האם הופרשו תרומות ומעשרות וכדומה.
- ב. הנחתו של הרב עמיחי שכאשר יש 'חזקה של יחיד עושה שליחותו' אין צורך לברר אינה מובנת. מנין שחזקה זו חזקה יותר משאר החזקות שבהן צריך לברר כשאפשר? בפרט שבגמרא בעירובין (לג ע"א) מפורש שחזקת 'אין חבר מוציא דבר שאינו מתוקן מתחת ידו' חזקה יותר מחזקת 'שליח עושה שליחותו', ואפילו מי שלא מסכים לחזקה זו מודה לה, וראינו שהתוספות הקשו אפילו על 'חזקת חבר' מדוע אין צורך לברר (וכן כתב במפורש בשער המלך, הל' מקוואות פ"י). בנוסף לכך, לא ברור מדוע יש לנו ודאות גדולה יותר על משגיח הממונה על בדיקת חמץ שבוודאי עשה שליחותו יותר מכל אדם המצווה על ידי ריבוננו של עולם לבדוק חמץ, וכי יעלה על הדעת שעל האדם עצמו אי אפשר לסמוך אבל על שלוחו כן? (והרי אפילו על תלמיד חכם אי אפשר לסמוך בסתמא שבדק כאשר אפשר לברר, שאם לא כן היו מתרצים התוספות שעל חבר ניתן לסמוך משום שהוא תלמיד חכם).
- ג. בכל מקרה, כפי שכתב גם הרב עמיחי, יש צורך לברר את כללי ההלכה שעל פיהם פועלת הכשרות שניתנה למוצר או לבית העסק כדי לוודא שהם מתאימים לפסיקה ההלכתית שעל פיה האדם נוהג.

